

3. Софронова А. Человек и картина мира в поэтике барокко романтизма // *Человек в контексте культуры. Славянский мир.* – М., 1995.
4. Тамарченко Н., Тюна В., Бройтман С. Теория литературы: В 2 т. / Под редакцией Н.Д.Тамарченко. – М.: Academia, 2004. – Т.1.
5. Тертерян И. Барокко и романтизм: к изучению мотивной структуры // *Iberica.* Кальдерон – мировая литература. – Ленинград, 1986.

Отримано 4 січня 2012 р.

Ігор Лімборський
м. Черкаси

РЕІНКАРНАЦІЇ РЕАЛІЗМУ

Рева Л. В. Неореалізм: дискурс теорій та художніх ідей (на матеріалі української та російської літератури і критики). – К.: ВД Дмитра Бураго, 2011. – 344 с.

Здавалося б, про реалізм та похідні від нього явища вже стільки написано, що виправданим можна вважати й термін-докір *реалізоцентризм* із огляду на незнищенність, а іноді й домінування саме тверезо-аналітичних, світоглядницьких підходів до мистецтва. Факт тривання й реінкарнацій реалістичного типу творчості в часі безперечний, що засвідчено й відповідною термінологією: античний реалізм, реалізм Середньовіччя, реалізм епохи Відродження, давньоукраїнський реалізм, реалізм XVII–XVIII, XIX та XX ст. Поряд із цими визначеннями, на думку багатьох учених, має право на існування й неореалізм.

Людила Рева – колишня учениця відомого літературознавця Василя Фащенка, автора багатьох студій про новелу, психологізм, характер, діалог тощо, а ідея дослідження неореалізму – одна з нереалізованих його задумок. Тож присвята монографії вчителю цілком закономірна.

До книжки вміщено й укладену свого часу В. Фащенком програму з історії української літератури, де, за підрахунками авторки, 17 разів фігурує поняття неореалізму, риси якого вчений виявляв у творчості В. Стефаніка, В. Винниченка, Б. Лепкого, В. Підмогильного, М. Куліша, Є. Плужника, Т. Осьмачки, І. Багряного, В. Барки, П. Загребельного, Григора Тютюнника, В. Дрозда, І. Драча, Р. Іванчука, Вал. Шевчука. Ушановуючи пам'ять свого вчителя, дослідниця не раз звертає увагу на те, що В. Фащенко не вигадував терміна, однак першим згадав про нього наприкінці минулого століття стосовно української літератури. Із цим варто погодитись, адже навіть у роботі філологічного семінару 1997 р.,

присвяченого варіаціям реалізму, серед багатьох його різновидів не знайшлося місця саме неореалізові. Хоча тоді ж вийшло перше видання “Літературознавчого словника-довідника” за редакцією Р. Гром’яка та Ю. Коваліва зі статтею про неореалізм як “стильову течію в українській літературі, що виявила себе у 20-ті роки ХХ ст., зокрема у творчості Г.Косинки, В.Підмогильного, Є. Плужника, Б. Антоненка-Давидовича, у 60–70-ті рр. – у Гр. Тютюнника та ін.” [2, 504].

Нині термін “неореалізм” фігурує в довідкових виданнях, зокрема у другій редакції словника-довідника (2006) та в “Літературознавчій енциклопедії” (К., 2007; автор-укладач Ю. Ковалів).

Наші сучасники намагаються дійти до художньої суті неореалістичного стилю у творах українських митців. Хоча зберігається неоднозначне ставлення до неореалізму. Варто згадати, що тривалий час термін не вважали загальноприйнятим, тому його не введено до термінологічного кола українських видань 20–30–40-х рр.

минулого століття. В енциклопедіях 50-х років він з'явився у зв'язку зі школою буржуазних філософів. І знову цікава історія повернення терміна з небуття, адже філософи-неореалісти заявили про появу нового поняття на початку ХХ ст. у збірнику "Новий реалізм" (Нью-Йорк, 1912), однак у радянський простір цей термін потрапив тільки після вручення Нобелівської премії з літератури 1950 р. провідникові неореалістичної естетики Б. Расселу.

З виходом 1961 р. книжки З. Потапової про італійський неореалізм із цим поняттям почали пов'язувати лише напрям в італійському мистецтві, що знайшло відображення й в укладеному В. Лесиним та О. Пулинцем "Словнику літературознавчих термінів" (К., 1971). Ця думка й досі зберігається в деяких російських виданнях. Так, у "Литературной энциклопедии терминов и понятий" (М., 2001; ред. А. Ніколаєв) автор відповідної статті Н. Карданова зазначає: "Уперше термін "неореалізм" було застосовано наприкінці 20-х на позначення нових тенденцій у літературі, проте в широкий обіг у загальновідомому розумінні його ввів 1942 р. монтажер Маріо Серандреї, визначивши так новаторство Лукіно Вісконті у фільмі "Мара". З 1943 р. термін почав широко застосовуватися і щодо літератури, спочатку викликавши бурхливу полеміку. Його синонімами виступають "реалізм", "неоверизм", "соціалістичний реалізм" [1, 640].

Цей підхід, звужений апеляцією до брендового кінопрецеденту та ще й дивним ототожненням із соцреалізмом, суперечить багатьом іншим визначенням, зокрема російських авторів, на які слушно звертає увагу Л. Рева, поширюючи межі історії поняття й на українську літературу та докладно аргументуючи свої твердження тим, що про специфіку неореалізму вже на початку ХХ ст. писали М. Вороний, М. Доленго, О. Дорошкевич, Е. Колтоновська, Ф. Сологуб, М. Волошин, Г. Чулков, Є. Зам'ятін, П. Коган.

Осмишуючи складність не тільки ствердження неореалізму в українському літературознавстві, а й життєздатності самого поняття, Л. Рева обрала досить непростий дослідницький шлях. По-перше, вона звертає увагу на

світоглядний і пізнавальний аспекти неореалістичної філософії, яка дала назву літературознавчому терміну. Складність проєкцій неореалістичної філософії й літературознавства зрозуміла, адже нашому остаточно не виведеному з пострадянської догматичності простору все ще бракує інформації про специфіку будь-якої іншої думки, окрім матеріалістичної філософії та частково ідеалістичної (винятково у протиборстві з матеріалізмом). Імена філософів-неореалістів Дж. Е. Мура, Б. Рассела, А. Н. Вайтхеда, членів Гарвардського товариства, як і перші спроби неореалістичного мислення, лишаються невідомими, хоча ця філософія плідно розвинена в різноманітних теоріях та знаходить нові розгалуження в наукових концепціях філології (літературознавства й мовознавства), психології, філософії (особливо гносеології). Ґрунтовно вивчивши й залучивши до цієї праці широке коло джерел, авторка доходить висновків про початки розвитку неореалістичного мислення у філософських працях І. Франка, М. Лосського, а також обґрунтовує твердження про вплив неореалістичних ідей на формування літературознавчих концепцій.

По-друге, історико-теоретичні літературознавчі розвідки. Ретельно проаналізовано зародження поняття, життя, забуття та відродження неореалізму у працях українських і російських науковців, а також письменників, сучасників становлення неореалізму в літературі ХХ ст. До аналізу залучено праці С. Венгерова, М. Волошина, М. Вороного, В. Гречнева, М. Доленга, О. Дорошкевича, В. Келдиша, О. Колтоновської, З. Потапової, О. Соколова, А. Топоркова та ін. Серед сучасних аналітичних праць із питань розвитку неореалізму в російській літературі звернуто увагу на дослідження У. Абішевої, Т. Давидової, В. Захарової, Т. Комишкової, М. Михайлової, Н. Рубльової, С. Тузкова, М. Хатямової.

Про існування українського неореалізму писали В. Мельник та В. Панченко (у творчості В. Винниченка), М. Кодак (у ліричній драмі "Зів'яле листя" І. Франка), А. Козлов (у творчості Лесі Українки), Ю. Лаврісюк (у прозі

Олекси Слісаренка), Р. Мовчан (у творах Г. Косинки та В. Підмогильного).

По-третє, історико-теоретичний і філософський аспекти праці підтверджуються аналізом художньої творчості І. Буніна, В. Винниченка, М. Горького, В. Підмогильного, І. Шмельова. Авторка пропонує новий погляд на літературний

доробок митців у компаративному аспекті.

Монографія привертає увагу до неоднозначного поняття, викликає зацікавлення реінкарнаціями реалізму як одного з основних типів творчості, перспективами його подальших перевтілень. Одне з них уже зафіксував Я. Поліщук [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Литературная энциклопедия терминов и понятий*. – М., 2001.
2. *Литературознавчий словник-довідник* / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К., 1997. – 752 с. – (Nota bene).
3. *Поліщук Я.* Автентизм (спроба дефініції художнього напрямку ХХІ століття) // *Філологічні семінари*. – Вип. 15: Художні стилі, течії, напрями: історико-теоретичний аспект. – К., 2011. – С. 11-16.

Отримано 23 січня 2012 р.

Анатолій Ткаченко
м. Київ

Дроздовський Д. Меридіан розуміння. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2011. – 220 с.

24 січня ц. р. у приміщенні Національного музею літератури відбулася презентація книжки Дмитра Дроздовського, літературного критика, перекладача, заступника головного редактора журналу світової літератури “Всесвіт”, співробітника Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, лауреата Міжнародної Премії ім. О. Гончара (2005) та премії ім. О. Білецького в галузі літературної критики (2010). “Меридіан розуміння” – це своєрідне зібрання тревелогів, багаторічних мандрів її автора (учасника міжнародних літературознавчих конференцій, симпозіумів, форумів у різних країнах) меридіанами світу – від Латинської Америки до Султанату Оман, від Великої Британії до США. Книжка складається із двох частин – “Україна” та “Світ”. У першій автор демонструє цинічність нинішнього політичного часу, абсурдність інформаційного простору в Україні й поза нею. У другій – кожний закордонний візит змушує оповідача на тлі іноземного досвіду говорити про Україну, шукаючи можливі форми соціокультурного перегуку між нею та простором *Іншого*. Спираючись на власний досвід, Д. Дроздовський стверджує: “Україна закрита для світу як інтелектуальний проект. Україну сьогодні охопило відчуття втоми, самотності, небажання чути один одного. Громадяни України не мають спільного простору національної солідаризації в розумінні історії, культури, літератури та бачення майбутнього. Глобалізація зробила нас відкритими до світу, але водночас ми стали закритими для своїх близьких. І в цьому просторі поняття “діалогу” – першочергове. Лише відчуваючи думку *Іншого*, можна зрозуміти свою ідентичність. Розуміння *Іншого* починається з уміння вислухати і взаємної толерантності”.

А. Л.